

NEDERLANDSE BLANKE LEGERWAPENS 1830-1914

In het artikel van J. D. Jansen (De Wapenverzamelaar 1966) werden reeds de modelwapens beschreven die in plm. 1830 in gebruik waren.

We willen nu trachten de jongere geschiedenis van de Nederlandse blanke legerwapens verder te volgen. Echter hierbij stuiten we op de moeilijkheid dat hetzelfde model wapen op verschillende tijdstippen een andere model-aanduiding had. Ook de juiste data van invoering ontbreken, omdat niet elk model wapen werd aangegeven met het jaartal van invoering (zoals bij vuurwapens over het algemeen wel gebruikelijk was).

Wat we nu kunnen doen is op bepaalde momenten in de geschiedenis der wapenontwikkeling gaan zien welke blanke wapens op de momenten in gebruik waren. Als dergelijke momenten voor een "dwarsdoorsnede" kwamen in aanmerking 1864 en 1914, omdat van deze tijdstippen ons literatuur ter beschikking stond.

Bekijken we nu eerst 1864, dan zien we dat toen de volgende wapens in gebruik waren:

ARTILLERIE-SABEL (Sabel No. 1).

In gebruik bij de onbereden artillerie en bij het corps pontonniers.

Het wapen heeft een platte kling, die 0,49 el lang is (gemeten zonder angel). De greep is van messing en heeft 17 ribben. De greep zit met 2 klinknagels aan de angel vast. (Zie afb. 1)

INFANTERIE-SABEL (Sabel No. 2).

Platte kling, waarvan de lengte, zonder angel, 0,483 el. Messingen gevest met 36 ribben en 1 klinknagel. De infanteriesabel heeft net als de artilleriesabel een schede van dik koeleer. (Zie afb. 2)

KAVALERIE-SABEL (Sabel van model) (Sabel No. 3).

In gebruik bij de kavalerie. De licht gebogen kling is, zonder angel, 0,88 el, en heeft aan elke kant een geul die loopt tot 22 duim van de punt (karpertongpunt). Het gevest heeft een greep van zacht hout, voorzien van 8 ribben en overtrokken met leer. Aan het gevest zit ook een lis van zwart tuigleer, met twee lisschroefjes vastgezet. Aan de smeedijzeren stootplaat heeft een naar beneden gebogen rand met voorbeugel, waarin een sleuf zit voor de sabelkwast, en twee zijbeugels. De schede heeft twee draagbanden met losse ringen (Zie afb. 3)

KAVALERIE-SABEL (Oud model) (Sabel No. 4).

In gebruik bij de rijdende artillerie. De sabel heeft een vrij sterk gekromde, dubbelzijdighol geslepen kling (tot 18 duimen van de punt. Rest is vol en tweesnijdig). Het gevest is van messing, behalve de greep; deze is van zacht hout, met bindtouw omwoeld en met paardeleer overtrokken. De greep heeft 16 ribben. (Zie afb. 4)

SAPPEURS-SABEL (Sabel No. 5).

In gebruik bij het bataillon mineurs en sappeurs, als wapen en als werktuig. Het wapen heeft een licht gebogen, vlakke kling, die 0,505 el lang

is. Het messingen gevest heeft enigszins bolle zijvlakken, elk met 3 knoppen, waarvan de onderste 2 klinknagels doorgaan om het gevest aan de angel te bevestigen. De koeleren schede heeft een naad aan binnenkant, van boven een haakband met lip en knop en van onderen een oorband. Deze beslagdelen zijn van messing. Aan het oorband zit een ijzeren sleepplaatje. (Zie afb. 5)

DE KOLONIALE BLANKE WAPENS

KAPMES KOLONIAAL.

In gebruik bij de infanterie. Het wapen heeft een platte kling met een recht rug. De greep heeft geen ribbels. Het gevest is van messing. Het beslag van de leren schede is van messing. (Zie afb. 6)

ZAAGMES KOLONIAAL.

Gebruikt door de korporaals der infanterie, meer als gereedschap dan als wapen bedoeld. Het gevest is van messing. (Zie afb. 7)

SABELBAJONET KOLONIAAL.

Bedoeld voor de walbus koloniaal. Aan de kling zijn te onderscheiden: de angel, de hiel, de rug, de rugscherpte, de punt, het scherp, de buiten- en binnenuitholling. Het gevest bestaat uit: de greep met bovenafron- ding, de rug, de ribben, en de kop, de inlating voor de stift, de stift- veer met schroefmoer, de stootplaat met boven- en benedenkrul, het trompgat met de insnijding en de klinknagel. De verdere onderdelen zijn: de stift, de stiftveer met schroefgat, de leren schede die een leren band met stoot heeft, inwendig een ijzeren oorband en uitwendig een knopje.

ARTILLERIE-SABEL KOLONIAAL MODEL.

De beschrijving van dit wapen is minimaal en er is ook geen illustratie van voorhanden. In elk geval heeft het gevest geen korf. De leren schede heeft een messing haakband en oorband.

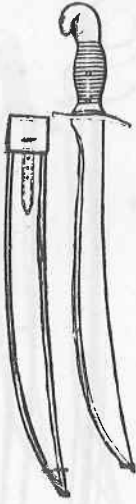
KAVALERIE-SABEL KOLONIAAL.

De tot 1864 in de kolonien bij de kavalerie in gebruik zijnde sabel was de kavalerie-sabel No. 3, uitsluitend geschikt om mee te houwen. Deze sa- bel zal vervangen worden door de Kavalerie-sabel M. 1846 die op dat mo- ment al in gebruik bij de bereden artilleristen. Deze sabel is zowel ge- schikt om mee te houwen als mee te steken. Het gevest van deze nieuwe sabel komt vrijwel geheel overeen met de kavalerie-sabel van model (zoals boven beschreven onder Sabel No. 3) in Nederland in gebruik.

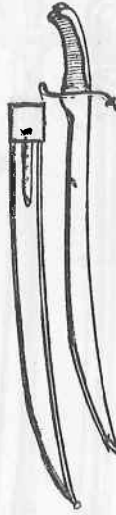
LANS KOLONIAAL.

In gebruik bij de schutterij te paard (genaamd djajang-secars). Tot zover de situatie omstreeks 1864. Enkele van de genoemde wapens werden (onder een andere modelaanduiding) ook al gebruikt in 1830 en zijn dus beschreven in het artikel van J. D. Jansen (De Wapenverzame- laar 1966). Volledigheidshalve zijn ze nu weer genoemd, omdat men zo- doende een (vaag) beeld kan krijgen over de totale tijd dat een wapen bij het leger in gebruik is geweest. Dit geldt ook voor de nu volgende inven-

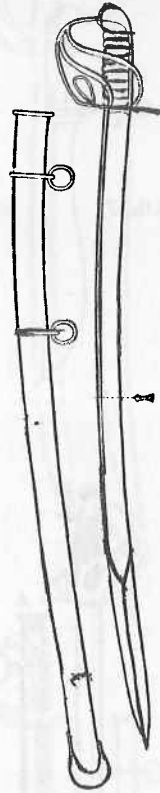
Afb. 1

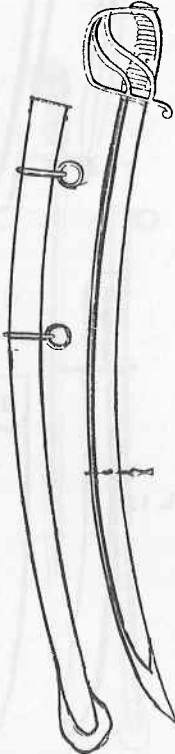
Afb. 2

Afb. 3

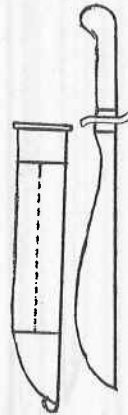
Afb. 4

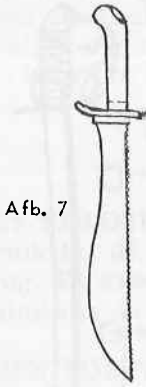

Afb. 5

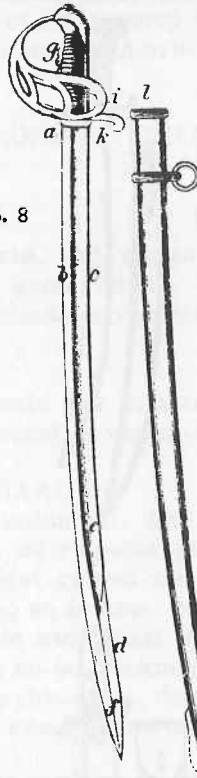

Afb. 6

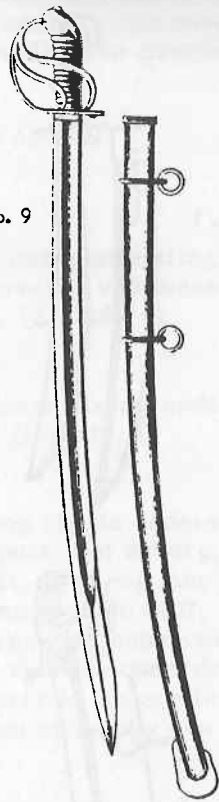

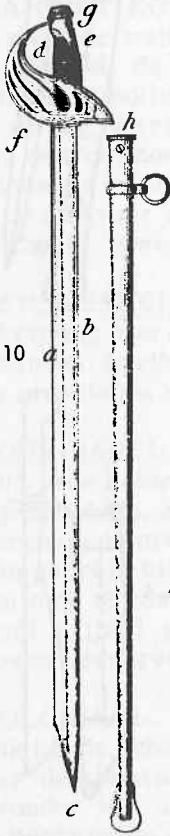
Afb. 7

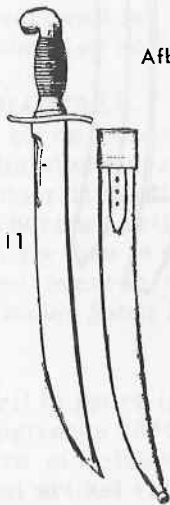
Afb. 8

Afb. 9

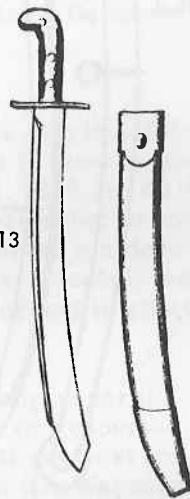
Afb. 10

Afb. 11

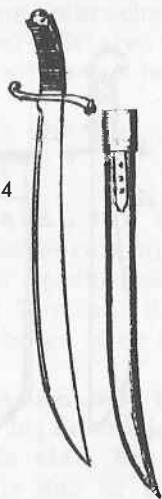

Afb. 12

Afb. 13

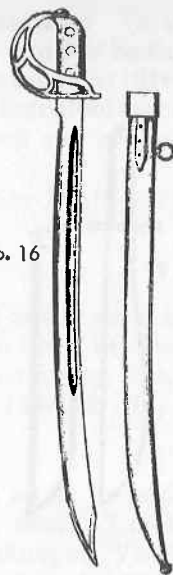
Afb. 14

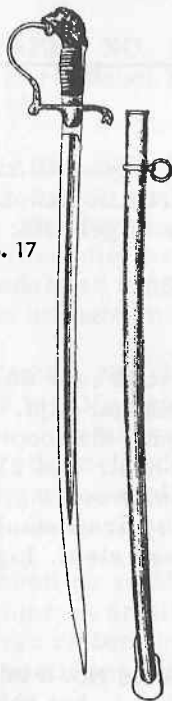
Afb. 15

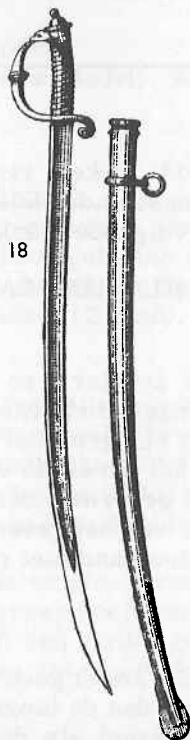
Afb. 16

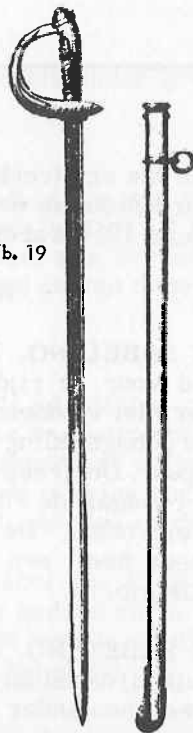
Afb. 17

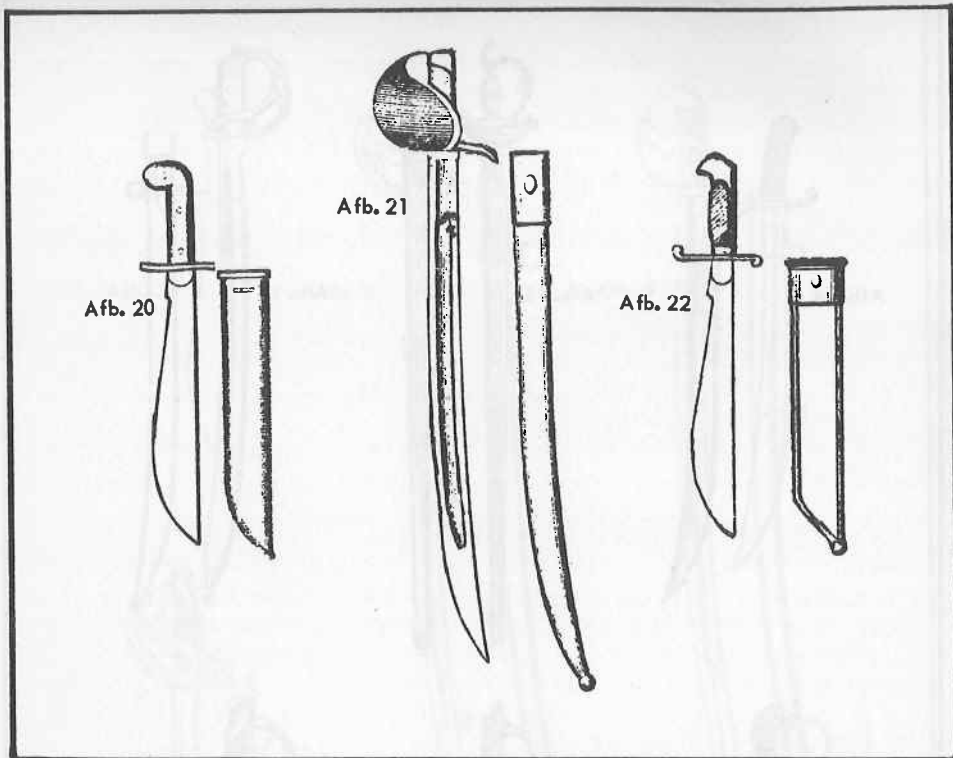

Afb. 18

Afb. 19

tarisatie van omstreeks 1914. Enkele van de toen in gebruik zijnde wapens worden ook in de bovenstaande 1864-inventarisatie genoemd. Omstreeks 1914 waren de volgende blanke wapens in gebruik:

NEDERLANDSE LANDMACHT

LANGE SABEL NO. 1.

Bestemd voor de rijdende artillerie en in vreedetijd voor de kavalerie indien er niet voldoende lange sabels No. 3 beschikbaar zijn.

De flauw gebogen kling heeft een geul aan beide zijden die loopt tot 22 cm van de punt. De greep van het gevest is van zacht hout, met 21 schroefvormig rondgaande ribben, gevormd door een touwomwoeling, en is met leer overtrokken. De rest van het gevest is van ijzer of staal. De stalen schede heeft een stalen band met ring, en een sleuf. Ingevoerd in 1876 (Zie afb. 8).

LANGE SABEL NO. 2.

In gebruik bij de veldartillerie als er geen lange sabels No. 3 beschikbaar zijn. Heeft een ander gevest dan de lange sabel No. 1, het heeft slechts 9 ribben. Het is de zelfde sabel als de kavaleriesabel van model uit 1864, behalve dat de lis is verwijderd. Als zodanig is deze sabel ingevoerd in 1873. (Zie afb. 9)

LANGE SABEL NO. 3.

Bestemd voor het bereden gedeelte van de marechaussee (marechaussee beneden de rang van opperwachtmeester zal worden bewapend met een klewang—marechaussee), de kavalerie, de bereden artillerie en bereden onderofficieren en minderen van de mitrailleurafdelingen. De sabel is identiek met de sabel No. 1, maar heeft een geblauw-

De sabel is identiek met de lange sabel No. 1, maar heeft een geblauwde schede.

LANGE SABEL NO. 4.

Voor vredesgebruik bij de bereden artillerie, voor zover geen lange sabels No. 3 beschikbaar zijn. De kling is recht en heeft bij dwarsdoorsnede een T-vorm. Het gevest heeft een ebonieten greep en wordt met een moer boven in de kap aan de angel bevestigd. (Zie afb. 10)

KORTE SABEL NO. 1 (Nieuw Model).

In gebruik bij de vestingartillerie, de pontonniers en de torpedisten. De kling is vlak. Het gevest bestaat uit messing, heeft 17 ribben op de greep en is aan de angel bevestigd door een klinknagel. Verder is het uiteinde van de angel boven op het gevest omgeklonken. De leren schede heeft onderaan inwendig een oorband en uitwendig een knop en bovenaan een zwarte leren band met riem. (Zie afb. 11)

KORTE SABEL NO. 1 (Oud Model).

Idem als Korte Sabel No. 1 (Nieuw Model). Alleen iets ander gevest. (Zie afb. 12)

KORTE SABEL NO. 2.

In gebruik bij de genie. De kling is vlak en heeft bij de punt een rug-scherpte. De stootplaat is van messing. De greep bestaat uit 2 notenhouten helften die met drie klinknagels aan de angel zijn bevestigd. De leren schede heeft van boven een messingen haakband en van onderen een messingen oorband met sleeplaat. (Zie afb. 13)

KORTE SABEL NO. 3.

In gebruik bij alle onderofficieren (uitgezonderd de adjudanten-onderofficier en sergeanten-majoor), korporaals, tamboers en hoornblazers der infanterie, de wielrijders, de manschappen van grenadiers en jagers en van het instruktiebataljon, de scherpshutters van de overige regimenten infanterie, de hospitaalsoldaten en hospitaalgeemployeerden en de cadetten.

De sabel heeft de zelfde onderdelen als de korte sabel No. 1; de kling is echter lichter en smaller. De greep heeft een iets andere vorm: deze is voorzien van ribben, maar heeft een gladde rug. De schede is, uitgezonderd de afmetingen, identiek aan die van de korte sabel No. 1. (Zie afb. 14)

MARECHAUSSEE-SABEL h. t. l. (Hier Ter Lande).

Bestemd voor het niet bereden gedeelte der marechaussee. De kling hiervan is identiek met die van de korte sabel No. 3. Het gevest is van

zwart gelakt hout. De stalen stootplaat maakt met de beugel een geheel.

DEGEN NO. 1.

Voor muzikanten der infanterie. Het beslag van de leren schede is van messing (Zie afb. 15)

DEGEN NO. 2.

Muzikanten van grenadiers en jagers. Deze degen is vrijwel identiek met de degen No. 1. Op de stootplaat is een granaat met hoorn bevestigd. De angel heeft geen schroefdraad bovenaan, zoals No. 1, maar is omgeklonken.

KLEWANG.

Is bestemd voor officieren, adjudant-onderofficieren en sergeanten-majoor der infanterie en der wielrijders, de officieren van de mitrailleurafdelingen, van de vesting-artillerie, de pontonniers, de torpedisten, de genietroepen en de administratietroepen. (Zie afb. 16)

OFFICIERSSABELS.

De officieren en adjudanten-onderofficier van de bereden artillerie en de marechaussee dragen een sabel die overeenkomt met de lange sabel No. 1. Deze is echter fijner afgewerkt en de greep is bekleed met zeehondenvel en tussen de ribben met filigrain omwonden. De officieren van de generale staf zijn bewapend met een sabel die in hoofdzaak overeenkomt met de lange sabel No. 2; de schede hiervan lijkt echter op die van de lange sabel No. 3.

Bij alle wapens en dienstvakken is een wandelsabel in gebruik (Zie afb. 17). Het gevest hiervan is van verguld metaal of tombak. De greep heeft horizontale groeven met wit metalen draad. De beugel is bijna rechthoekig omgebogen. De schede is van wit metaal. Bij de sabel voor de officieren der grenadiers is de beugel aan de voorzijde voorzien van een gekroonde W, aan weerszijden van het gevest is tegen de stootplaat een ruitvormige plaat aangebracht; op die aan de buitenzijde bevindt zich een granaat. De sabel voor de officieren der jagers heeft een gedamasceerde kling.

Nog in gebruik zijn officierssabels van vroeger model (Zie afb. 18 en 19); de laatste komt in hoofdzaak overeen met de lange sabel No. 1, maar de kling is recht. De eerstgenoemde heeft een greep van hoorn, een gevest van tombak en een schede van Berlin-zilver.

DE KOLONIALE BLANKE WAPENS

KAPMES-KOLONIAAL.

Bestemd voor de bewapening van de sergeanten en korporaals der infanterie, fusiliers en infanteristen 1e klasse op Java; het peil- en waarnemingspersoneel, de telefonisten en hoornblazers der vesting-artillerie; de nietgegradueerde inlanders der bergartillerie; de onderofficieren beneden de rang van adjudant-onderofficier en minderen der genietroepen. De twee halve grepen bestaan uit noten- of sonokling-hout. De kling en de stootplaat zijn gebruineerd. De schede is van staal. (Zie afb. 20)

KAVALERIE-SABEL KOLONIAAL.

Voor bereden militairen met de rang van adjudant-onderofficier van alle wapens en dienstvakken, voor het kader en de manschappen der kavalerie en voor het Europese kader, staftrumpetters en trumpetters der bereden artillerie. De sabel heeft een rechte kling en een zwaar tuigleren schede.

MARECHAUSSEE-SABEL KOLONIAAL.

Tot bewapening van de onbereden militairen met de rang van adjudant-onderofficier, het kader en de manschappen en de minderen der marechaussee en de trein. Deze sabel is een gewijzigde klewang. De kling heeft over de hele lengte dezelfde dikte en breedte. De twee greepheftenzijn net zo aan de angel bevestigd als het kapmes. De sabel is gebruikt. De leren schede is voorzien van een lange messingen veer om het uitvallen van de sabel te voorkomen. Er bestaat ook nog een marechausseesabel O. M., met een andere greep.

ARTILLERIE-SABEL KOLONIAAL.

Voor conducteurs der genie, beneden de rang van adjudant-onderofficier en het personeel van het korps genietroepen, beneden die rang. Deze sabel heeft dezelfde onderverdeling als het kapmes koloniaal. De kling is die van de korte sabel No. 1 van de Nederlandse Landmacht. De schede is van leer met een leren bovenband en een ijzeren oorband.

BLANKE WAPENS DER MARINE

SABEL.

In de buitenste geul van dit wapen is een anker gegraveerd. Het gevest heeft een houtgreep. De ijzeren delen van het gevest worden zwart geverfd of gelakt. De leren schede heeft een messingen oorband met knop; die van O. M. heeft bovendien een messingen haakband. (Zie afb. 21)

SABEL N. M.

Komt overeen met de marechausseesabel der Nederlands-Indische landmacht. Het wapen heeft een leren schede.

KAPMES.

De kling hiervan is gelijk met die van het Indische kapmes, behalve de vorm van de angel. De schede heeft een messingen oorband met knop; die van O. M. heeft bovendien een messingen haakband. (Zie afb. 22)

Tot zover de beschrijving van de blanke wapens tot 1914. We zijn ons er van bewust dat er nog vele leemtes zijn: vele wapens zijn slechts schetsmatig beschreven, bij sommige wapens ontbreken de afbeeldingen enz. We hopen in de toekomst een telkens duidelijker beeld te kunnen verschaffen door nauwkeuriger opgave van de afmetingen der wapens en door het publiceren van fotos.

J. D. Jansen
G. R. Hof